

מבוא

מטרתו של ספר זה היא לחשוף את היסודות הרומנטיים הנוכחים בפילוסופיה האקזיסטנציאליסטית של סארטר, הן בתפיסתו את האדם והן בתפיסתו את המחבר. הכוונה אינה להצביע על כמה יסודות מקריים כאלה או אחרים המשותפים לסארטר ולרומנטיקה, אלא להראות שבלב הפילוסופיה של סארטר, מכתבי השחרות שלו ועד לכתביו האקזיסטנציאליסטיים המרכזיים שראו אור באמצע שנות הארבעים של המאה העשרים, נוכח גרעין מגובש של רעיונות רומנטיים שקשורים זה לזה ונוטלים חלק פעיל בהתפתחותה ובעיצובה של הפילוסופיה האקזיסטנציאליסטית שלו.

כדי למקד ולחדד את טענת הספר ואת תרומתו לחקר סארטר, נחוצות הבהרות באשר למרכיביו המרכזיים: הפילוסופיה האקזיסטנציאליסטית של סארטר, יסודות רומנטיים, תפיסת סארטר את המחבר ועוד. אשר לפילוסופיה האקזיסטנציאליסטית של סארטר, ספר זה עוסק בהגותו של סארטר מכתבי שחרותו מאמצע שנות השלושים ועד לחיבור הספרות מה היא? שפורסם ב-1948. חיבורו זה מסמן את התמורה שהתחוללה בהשקפת עולמו של סארטר: תמונת העולם המדגישה את האינדיווידואל וחירותו המוחלטת הוחלפה בתמונת עולם המדגישה את המצב החברתי-פוליטי. בתמונת העולם המוקדמת, המצב החברתי-פוליטי נתפס כעוד עובדתיות (facticité) שלא בחרנו בה ושלא ניתן להתכחש לה, אבל כאינדיווידואלים אנו בעלי חירות מוחלטת לבחור את המשמעות שתהיה לה עבורנו, ומכאן – את אופני השפעתה. בתמונת העולם המאוחרת, המשתקפת למשל בחיבורו ביקורת התבונה הדיאלקטית, שפורסם ב-1960, רואה סארטר את המצב החברתי-פוליטי – שכולל מבנים חברתיים, פוליטיים, לשוניים ופסיכולוגיים – לא רק כקודם לבחירות של האינדיווידואל אלא גם כמגביל ומעצב את אפשרויות הבחירה שלו, מאחר שהוא פותח בפניו אפשרויות מסוימות וסוגר אחרות. כדברי מנחם ברינקר, "מושג החירות נשאר המושג המאחד את שתי הפילוסופיות של סארטר. אולם הנושא שונה לבלי הכר".¹ סארטר המוקדם מדגיש את החירות האונטולוגית של היחיד, שהמצב החברתי-פוליטי אינו יכול לבטל

1 מנחם ברינקר, ז'אן פול סארטר: דרכי החירות, משרד הביטחון, תל-אביב, 1992, עמ' 141.

אותה, ואילו סארטר המאוחר מדגיש את החירות החברתית-פוליטית של קבוצות בני אדם החותרות לשנות את מצבן.²

אם במחשבה המוקדמת, האקזיסטנציאליסטית, של סארטר יש גרעין מגובש של יסודות רומנטיים, הרי שבתקופה המאוחרת, גם אם ניתן למצוא יסוד רומנטי כזה או אחר, אין נוכחות משמעותית ליסודות הרומנטיים, ולא ניתן לומר שלרומנטיקה יש נוכחות רבה בפילוסופיה שלו, או שהשפעתה עליה מרובה. המפנה בא לידי ביטוי גם בתפיסותיו של סארטר את המחבר. מתפיסה אקזיסטנציאליסטית של המחבר, הספוגה ברומנטיקה, כפי שרואים בביוגרפיה בודלר (1946), עבר סארטר לתפיסה שמכילה בתוכה רעיונות מרקסיסטיים, פסיכואנליטיים וסטרוקטורליסטיים, שיש בהם ביקורת רבה על התפיסה הרומנטית של המחבר, כפי שרואים בביוגרפיה שכתב על פלובר, השוטה של המשפחה, ששלושת כרכיה פורסמו בשנים 1971–1972. ספרי זה, שעוסק ביסודות הרומנטיים של סארטר, מתמקד אפוא בסארטר המוקדם, בכתביו בשנות השלושים והארבעים, ובמיוחד בחיבור בודלר, ובו יעסוק בהרחבה חלקו השני של הספר.

הבהרה שנייה נוגעת ליסודות הרומנטיים שבהגות סארטר. באחת מהתייחסויותו המעטות לרומנטיקה, מדבר סארטר בשבחה בשל תפיסתה את כוח הדמיון, אולם מוסיף מיד הסתייגות ואומר שהרומנטיקה הייתה הלך רוח כללי יותר מאשר דוקטרינה מובנית, ושתוך זמן קצר פינתה את הבימה לטרמיניזם מדעי.³ ברוח דומה מכנה ניטשה את הרומנטיקה "מטפיזיקה של אמנים".⁴ אמנם הוא כותב את הדברים בהקדמה מאוחרת שהוסיף להולדת הטרגדיה, בשמו של מבקר דמויני המדבר בזלזול על חיבורו זה, אולם ההגדרה לרומנטיקה מדויקת כשלעצמה. הרומנטיקה היא בעיקר זרם בתחומי השירה, הספרות והאמנות, ודמויות המפתח המזוהות עמה הן אכן בעיקר משוררים, סופרים, ציירים, מלחינים ובמידה פחותה גם פילוסופים. באנגליה בלטו המשוררים בלייק, וורדסוורת', ביירון, שלי, קיטס, קולרידג', והציירים טרנר וקונסטבל. בצרפת היו אלה סופרים ומשוררים כמו הוגו, סטנדל, למרטין, מיסה, וציירים כמו דלקרואה וגרוס. בגרמניה היו אלה נובאליס, היינה, הצייר פרידריך, המלחינים בטהובן, שוברט ואחרים. הפילוסופים שניתן לכנותם רומנטיים התרכזו בעיקר בגרמניה, שכדברי יו הונור התייחדה בכך שבה היה לאוניברסיטאות, במיוחד לאוניברסיטת ינה (Jena), תפקיד חשוב בהתפתחות המחשבה הרומנטית.⁵ הבולטים שבהם היו שלינג והאחים פרידריך פון שלגל ואוגוסט וילהלם שלגל. האחים שלגל,

2 שם, עמ' 142–143.

3 Jean-Paul Sartre, *L'Imagination*, Alcan, Paris, 1936, pp. 21-22

4 פרידריך ניטשה, "ניסיון של ביקורת עצמית", הולדת הטרגדיה, תרגם ישראל אלדד, הוצאת

שוקן, תל-אביב, 1985, §7, עמ' 16.

5 Hugh Honour, *Romanticism*, Penguin Books, Middlesex, 1984, p. 254

שהיינריך היינה מכתיר אותם כדמויות המובילות של תנועת הרומנטיקה,⁶ הקצו הרבה מזמנם ומכתיבתם להרהורים בנושא האמנות. אולם אף על פי שהרומנטיקה רחוקה מלהיות שיטה פילוסופית מובנית כמו, למשל, הרציונליזם והאמפיריציזם של המאות השבע עשרה והשמונה עשרה, ועל אף היותה "מטפיזיקה של אמנים" כדברי ניטשה, ו"הלך רוח כללי" כדברי סארטר, עדיין ישנם יסודות רומנטיים מובהקים, שמופיעים אצל רבים מבין הרומנטיקנים, והם מצטרפים זה לזה בבניית תפיסת העולם הרומנטית: התנערות מהחשיבות הרבה שניתנה לתבונה ולמדע בתקופת הנאורות, ולעומתה הדגשת הדמיון, הרגש והחירות היצירתית; מרידה בתפיסה המכניסטית של העולם, זו המתיימרת לחשוף את סודותיו ולפזר את ערפל המסתורין האופף אותו באמצעות מדידות, מספרים ומכשירים – "הטלסקופים והמיקרוסקופים" שלדעת גתה הורסים את ההיגיון הבריאי⁷ – גישה שנראתה לרומנטיקנים כעיוות צורתו של העולם, ועיקרו מהחיים ומהיופי שבו; ההדגשה של האינדיווידואלי וחויית היופי שאינם ניתנים להסבר על ידי מושגים ומספרים; הסירוב לכפוף את פעולת היצירה האמנותית לחוקים אסתטיים נוקשים וקבועים מראש, והערצת היצירה המקורית שמכוננת לעצמה את חוקיה האסתטיים; הערצת היוצר ותפיסתו כגאון שפעולת היצירה שלו היא מקורית לגמרי ואינה ניתנת להסבר על ידי המוסכמות האסתטיות, התרבותיות והחברתיות שקדמו לה, ועוד. בהמשך הספר אבקש להראות שהפילוסופיה האקזיסטנציאליסטית של סארטר מכילה בתוכה את היסודות האלה ועוד רבים אחרים.

מחשבתו של סארטר, כפי שאטען בהמשך הספר, היא חלק מהמטפיזיקה של הסובייקט, שנציגיה העיקריים הם דקארט, קאנט והוסרל. אולם החריגה של סארטר מהם והחידוש שלו לעומתם נעשו על בסיס רעיונות רומנטיים, שנוכחים בבסיסה של הפילוסופיה שלו וקובעים את מהלכי המחשבה שלה ואת התפיסות שבהן היא אוזנת. כפי שנראה, הביקורת של סארטר על הוסרל, דקארט וקאנט, תפיסתו את הקיום האנושי כקודם למהות, הביקורת שלו בהבחילה על ההומניזם של הנאורות וגילוי הקיום שמתואר שם, תפיסתו את האדם האינדיווידואל כחירות המכוננת בכל רגע את זהותה וערכיה, וכמובן תפיסתו את המחבר כבעל מעמד מיוחד לגבי החירות וכבעל חירות אסתטית מוחלטת לקבוע את חוקי היצירה – כל אלה טבועים בחותם היסודות הרומנטיים שבמחשבתו.

6 Heinrich Heine, *The Romantic School and Other Essays*, edited by Jost Hermand and Robert Holub, Continuum, New York, 1985, p. 16

7 Johann Wolfgang Von Goethe, *Goethes Werke*, Band XII, Christian Wegner Verlag, Hamburg, 1972, s. 430

המחקר הדין ביסודות הרומנטיים הנוכחים בהגותו של סארטר הוא מועט. הסבר אפשרי לכך הוא שסארטר עצמו מרבה להתייחס בכתביו להוסרל, היידגר, דקארט וקאנט, אולם כמעט שאינו מתייחס לרומנטיקה. אין לסארטר בני-פלוגתא רומנטיים שעמם הוא מתפלמס באופן קבוע, וגם אם הוא כותב נגדם ומנסה להתגבר עליהם כדי לפתח את רעיונותיו שלו, עדיין הם הבסיס שעליו הוא מתגבר, ויש לכלול אותם ואת השפעתם בכל ניסיון להבין את מחשבתו. בקרב החוקרים שהבחינו בנוכחות של יסודות רומנטיים במחשבתו של סארטר, מצטייר קו פרשני הגורס שלסארטר היה יחס אמביוולנטי לרומנטיקה. הסופרת והפילוסופית אייריס מרדוק טענה כבר ב-1953, בספרה סארטר: רציונליסט רומנטי, שסארטר הוא מחד גיסא רציונליסט ומאידך גיסא הרציונליזם שלו הוא רומנטי. הוא רציונליסט, לטענתה, משום שהוא שואף למודעות עצמית מוחלטת, ומשום שאינו מאמין באלוהים, בטבע או בהיסטוריה, אלא בתבונה. סארטר, היא אומרת, "מערך את התבונה כשלעצמה, כביטוי של הרוח, ולא ככלי להשגת מטרות"⁸. הרציונליזם של סארטר הוא רומנטי משום שהוא עוסק בעיקר באדם האינדיווידואלי, שאינו כפוף לסיבתיות כלשהי, ומשום שלתפיסתו, "הרע אינו סבל אנושי או מצב חברתי, או אפילו הרצון הרע שיצר אותם, אלא אי-התבוננות של מצבנו הסופי"⁹. הצגת סארטר כרציונליסט המטיל את יהבו על התבונה היא בעייתית, לנוכח תפיסותיו, הרומנטיות באופיין, שבהן הוא אוהז בנוגע לחירות היצירתית ולמעמדו המרכזי של הדמיון, ולאור טענתו שהחירות קודמת לרציונליות, ושכל הנמקה רציונלית מניחה מראש בחירה בהשקפת עולם, בחירה שמקורה בחירות ולפיה נקבע יחסו של האדם לתבונה ולהנמקה.¹⁰ אף שמרדוק זיהתה יסוד רומנטי במחשבתו של סארטר, עדיין הייתה רחוקה מלוזהות את העומק וההיקף של השפעת הרומנטיקה על מחשבתו. ברם, את הטענה בדבר האמביוולנטיות של סארטר ביחסו לרומנטיקה אפשר למצוא גם אצל פרשנים אחרים, שהבחינו בזיקה של סארטר לרומנטיקה. מנחם ברינקר סבור שבכתבי סארטר המוקדם יש תפיסה רומנטית המנגידה בין אמנות לחיים, בצד ביקורת על תפיסה רומנטית זו.¹¹ גואידו טאגליבו מוצא גם הוא אמביוולנטיות ביחסו של סארטר לרומנטיקה, המתבטאת בתפיסותיו של סארטר את האמנות, אלא שהוא מייחס את האמביוולנטיות ל"צרפתיות" של סארטר: מצד אחד, הוא טוען, מוצאים אצל סארטר השפעה של גישה רומנטית-פואטית של אמנות לשם אמנות, ולפיה אמנות אינה

Iris Murdoch, *Sartre: Romantic Rationalist*, Penguin Books, London, 1953, p. 8
105

9 שם, עמ' 106.

Jean-Paul Sartre, *L'Être et le néant*, Gallimard, Paris, 1943, p. 630 10

11 מנחם ברינקר, "לבטי האסתטיקה של סארטר", בתוך ז'אן-פול סארטר, מבחר כתבים, כרך א, ערך ותרגם מנחם ברינקר, ספריית פועלים, תל-אביב, 1977, עמ' נד.

צריכה לשרת מטרות מוסריות או פוליטיות או כל תכלית אחרת מתחומים חיצוניים לאמנות, ומהצד האחר, ניכר במחשבתו רישומה של מסורת צרפתית אינטלקטואלית קלאסית, הרואה באמנות אמצעי להגשמת תכליות פוליטיות ומוסריות.¹²

בספר זה אטען שבהגותו של סארטר נוכחים יסודות רומנטיים רבים נוספים, וכשרואים את עומק השורשים שהכו יסודות אלה במחשבתו ואת היקף השפעתם, מקבלים תמונה מדויקת ומדודה באשר לביקורת של סארטר על הרומנטיקה, ביקורת המתגמדת לנוכח ההשפעה שהייתה לרומנטיקה עליו. טענה זו באה לסייג את הדיבור על יחס אמביוולנטי לרומנטיקה כפי שנהוג היה בפרשנות. עד היום החמיץ המחקר את אחד ממקורות ההשראה החשובים להבנת כיווני התפתחותה של הפילוסופיה של סארטר, ואלה שכן עסקו בכך, כפי שראינו, לא עמדו על מלוא ההיקף של חשיבותה. על כן, תועלת רבה תצמח להבנת סארטר אם יתווסף למחקר שהתפתח סביבו דיון ביסודות הרומנטיים שנוכחים במחשבתו.

לפני שאדון במקומו של המחבר, יש להוסיף בהקשר זה הערה לגבי מקומו של גתה, שמפעם לפעם אביא בספר זה מדבריו. גתה היה אחד ממבקריה החריפים של הרומנטיקה והכריז הכרזות כגון "הקלסיציזם הוא הבריא, הרומנטיציזם הוא החולה",¹³ ולכן הוגים כמו היינריך היינה, למשל, המזהה את הרומנטיקה עם אסכולת ינה של האחים שלגל ונובאליס, שבמידה רבה הגדירה את הרומנטיקה מתוך הנגדתה לקלסיציזם, טוענים שגתה לא היה רומנטיקן.¹⁴ הכללתו של גתה בספר זה מבוססת על שני נימוקים. האחד הוא שגתה היה ממקורות ההשראה המרכזיים של הרומנטיקה והשפיע עליה מאוד. הנימוק השני הוא שהיו לו הרבה עמדות משותפות עם הרומנטיקה. פעמים רבות ניסח גתה את העמדות הרומנטיות האלה בדיוק ובשנינות, וחבל לוותר עליהן. לכן אשתמש בספר זה מספר פעמים בציטוטים שלו, כדי להבהיר את התפיסות הרומנטיות בנושאים מסוימים.

הבהרה שלישית היא בסוגיית "המחבר". בודלר הוא החיבור הרומנטי ביותר של סארטר, ולא במקרה. אחד המושגים המרכזיים בהשקפת העולם הרומנטית הוא היוצר הגאון. כפי שכותב דייוויד בראון, בניגוד ברור לתפיסות האסתטיות שרווחו בתקופת הנאורות שקדמה לרומנטיקה, שלפיהן ההיסטוריה של האמנות היא בראש ובראשונה היסטוריה של יצירות האמנות ולא של האמנים שיצרו אותן, אצל הרומנטיקנים אי אפשר לדבר על אמנות בלי לדבר על אמנים, והרומנטיקנים דנו בשאלה מה זה אומר להיות אמן לא פחות משדנו בשאלה מהי אמנות.¹⁵ לכן

Guido Morpurgo-Tagliabue, "Literature and Poetry", in Edith Kern (ed.), *Sartre*, 12
Prentice-Hall Inc, New Jersey, 1965, pp. 129-130

13 גתה (לעיל הע' 7), עמ' 487.

14 היינה (לעיל הע' 6), עמ' 29-45.

David Blayney Brown, *Romanticism*, Phaidon, London, 2001, p. 19 15

היסודות הרומנטיים במחשבתו של סארטר מתבלטים במיוחד בתפיסותיו את המחבר ובחיבור שכתב על בודלר. מן הטעם הזה חלקו השני של ספר זה עוסק בחיבור בודלר. המחקר העוסק בשאלת "המחבר" אצל סארטר הוא מועט ועומד בצלו של המחקר על תפיסותיו האקזיסטנציאליסטיות של סארטר את מצב האדם. אולם זניחתה של השאלה אינה עדות לזניחותה. לא רק ששאלת המחבר לא הייתה זניחה בעיני סארטר, אלא להפך – היא אחת השאלות המרכזיות שהעסיקו אותו לכל אורך כתיבתו. טענה זו עלולה להיראות מוזרה למי שמכיר את כתבי סארטר ויודע שכמעט כולם דנים בשאלת הקיום האנושי באופן כללי. אולם, בלי להיכנס לדיון פסיכולוגי וביוגרפי לגבי מה שהעסיק את סארטר יותר מכול, הצד הכמותי בכתביו מכריע: האוטוביוגרפיה המילים, שעוסקת בבירור הנסיבות והבחירות שהובילו אותו להיות מחבר, החיבור על בודלר, הביוגרפיות שכתב סארטר על מלרמה, ז'אן ז'נה ופלובר, והמאמרים הרבים שכתב על סופרים כגון מוריאק, ניזאן, דוס פוסוס, ז'יד, פוקנר ועוד. יתרה מזאת, סארטר, שכילד ראה סופרים כגיבורים¹⁶ וכקדושים מעונים,¹⁷ חלם כבר מגיל צעיר להיות סופר ואף הגשים את חלומו והפך לסופר ומחזאי וגם לפילוסוף. שאלת המחבר היא אצלו במידה רבה ניסיון להבנה עצמית. לעתים רחוקות משלב סארטר שאלות אישיות בהגותו. כדברי אבי שגיא, הגותם של סארטר והיידגר, בשונה מאקזיסטנציאליסטים כמו קירקגור וניטשה, אינה חגה סביב מצוקותיהם האישיות: "מצוקתם האישית, אם היא קיימת, תמצא את פתרונה במסגרת הניתוח השיטתי הכללי. היחיד העומד במרכז הגותם הוא היחיד האוניברסלי ולא היחיד האישי, הכותב עצמו. הם שואלים את השאלות המטאפיזיות הגדולות על היישות בכלל או על היישות האנושית".¹⁸

אחד המקומות המעטים שבהם הגותו הפילוסופית של סארטר מצטלבת עם חייו האישיים, שהכתיבה עמדה במרכזם, הוא בשאלת המחבר. עובדה היא שהאוטוביוגרפיה שכתב סארטר, המילים, שהיא מטבע הדברים חיבור אישי מאוד שנכתב בגוף ראשון, מתמקדת בבירור הבחירות והנסיבות שהובילו אותו להיות מחבר: "אם כתבתי את המילים הרי זה כדי להשיב על אותה שאלה עליה ניסיתי להשיב גם במחקרי על ז'נה ועל פלובר: כיצד נעשה אדם למישהו שכותב, למישהו ההולך לדבר על המדומה?"¹⁹ אולם היות שחוקרי סארטר נמשכים בעיקר לפילוסופיה האקזיסטנציאליסטית והפוליטית שלו, עמדותיו בעניין המחבר לא זכו לתשומת לב הולמת. כפי שיצירותיו הספרותיות נקראו בעיקר כביטוי של עמדותיו

16 ז'אן-פול סארטר, המילים, תרגם משה מרון, ספריית פועלים, תל-אביב, 2004, עמ' 108.

17 שם, עמ' 114.

18 אבי שגיא, להיות יהודי: י"ח ברנר כאקזיסטנציאליסט יהודי, הוצאת הקיבוץ המאוחד, תל-אביב, תשס"ז, עמ' 35.

19 סארטר (לעיל הע' 11), כרך ב, עמ' 222.

הפילוסופיות, כך גם הביוגרפיות והאוטוביוגרפיה שכתב נקראו על ידי החוקרים כביטוי של עמדותיו האקזיסטנציאליסטיות והפוליטיות, ולא כדיון בשאלת המחבר. קולינס, למשל, טוען בספרו סארטר כביוגרף, שסארטר השתמש בז'אנר הביוגרפי כדי להאיר את מצבו הקיומי של האדם בעולם וכאמצעי לתיאור החיים בחברה אוטופית.²⁰ סקריוון, בספר הביוגרפיות האקזיסטנציאליות של סארטר, מציב את הביוגרפיות שכתב סארטר בתוך ההקשר של עמדותיו הפוליטיות המשתנות, ומבקש לחשוף את מערכת הקשרים בין הביוגרפיות לבין השקפת העולם הפוליטית.²¹ הוולס קוראת את הביוגרפיה על פלובר כביטוי לעמדותיו של סארטר לגבי הסובייקט כמפוצל ונטול זהות קבועה, ומצביעה על הקרבה לתפיסותיו של לאקאן את הסובייקט המפוצל.²² הנה כי כן, הדיון של סארטר במחבר עובר רדוקציה לדיון כללי במצב האדם. הפרשנויות של קולינס, סקריוון והוולס מאשרות את הטענה שחוקרי סארטר הניחו כי יצירותיו באות לבטא את הפילוסופיה שלו, והביוגרפיות שכתב משמשות אותו לדיון כללי במצב האדם. אולם שתיים מהשאלות המרכזיות ששואל סארטר בביוגרפיות ובאוטוביוגרפיה שכתב הן: מה הופך אדם למחבר? ומה המשמעות וההשלכות של הבחירה להיות מחבר? ההחלטה להיות מחבר היא בעיניו הרבה יותר מבחירה בקריירה מקצועית. זו בחירה קיומית מכוננת, שבה בוחר אדם זהות ודרך חיים מסוימות, שבלבן נמצאת הבחירה לחיות במדומה יותר מאשר בממשות. יתרה מכך, לדעתו, המחבר הוא בעל מעמד מיוחד לגבי מצב האדם, משום שהוא מודע לחירות ולקונטינגנטיות של הקיום האנושי יותר מאשר אנשים אחרים. למחבר שעוסק ביצירה יש יותר קשר לחירות מאשר לפיזיקאי העוסק במדע, או לנגר העוסק בבניית רהיטים; זאת מעצם עיסוקו ביצירה ובדמיון. למרות כל הנאמר לעיל, הפרשנים לא התייחסו לשאלת המחבר אצל סארטר, וכך קרה שנושא אשר העסיק מאוד את סארטר, נושא שהוא אחד המפתחות לפענוח זהותו שלו עצמו, לא זכה להתייחסות הראויה. ספר זה בא לפרוש סוגיה זו ולהאיר את תפיסותיו הרומנטיות-אקזיסטנציאליסטיות של סארטר המוקדם בנוגע לדמות המחבר, ובמרכזו עומד החיבור הגדול ביותר שכתב סארטר המוקדם על מחבר כלשהו: בודלר.

בספרי זה ההגדרה של מחבר כוללת בתוכה כל אדם שיצירתו היא באמצעות כתיבה: סופרים, משוררים ומחזאים. הגדרה זו מתבססת על הבחנה של סארטר

Douglas Collins, *Sartre as Biographer*, Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1980, p. 12

Michael Scriven, *Sartre's Existential Biographies*, The Macmillan Press, London, 1984, p. 20

Christina Howells, "Flaubert's Blind Spot", in Jean-François Fourny and Charles D. Minahan (eds.), *Situating Sartre*, St. Martin's Press, New York, 1997, p. 29

עצמו, שבהגותו המוקדמת לא הבדיל בין שלושת סוגי הכותבים. רק בהספרות מה היא? הוא מעמיד הבחנה מהותית בין פרוזה לבין שירה, וטוען שהדבר היחיד המשותף להן הוא "תנועת היד המתווה את האותיות"²³. פרוזה, לטענתו, משתמשת במילים כדי לחשוף מציאות מסוימת, והדגש הוא על המציאות הנחשפת ופחות על המילים שהן כלי בלבד. לעומת זאת, בשירה מילים אינן מכשירים אלא התכלית עצמה, שירה "איננה משתמשת בהן [במילים – ר"ק] כלל; להיפך, הייתי אומר שהיא משמשת אותן"²⁴. לכן על סופרים מטיל סארטר מחויבות פוליטית: מוטלת עליהם החובה לכתוב ספרות שתחשוף בפני הקורא את המצב הפוליטי-חברתי שלו ותביא אותו לידי הכרה שמצב זה אינו הכרחי אלא מקורו בחירות אנושית ועל כן ניתן לשנותו. אולם אצל סארטר שלפני הספרות מה היא?, שאותו אני מכנה כאן סארטר המוקדם, אין הבחנה כזו, והמאפיינים שהוא מייחס למחברים חלים על סופרים, משוררים ומחזאים: המחבר הוא מי שבחר במדומה, למחבר יש קרבה מיוחדת אל החירות, והיצירה – ספרות, שירה, מחזה – היא ביטוי של השלך היסודי (fundamental projet) של המחבר (כלומר ביטוי של היחס שבחר לישותו ולישות העולם) וכו'. יתרה מכך, כפי שמראה גולדת'ורפ, סארטר עצמו מציג בחיבור מאוחר יותר שכתב על מלרמה (נכתב ב-1952), תפיסה של שירה מחויבת פוליטית,²⁵ כך שסארטר עצמו זנח את ההבחנה החותכת שעשה בהספרות מה היא?. ספרי זה לא יטפל בשאלת ההבחנות בין שלושת סוגי הכתיבה והכותבים ויכנה את כולם מחברים.

חלקו הראשון של הספר יעסוק בחשיפת היסודות הרומנטיים שעליהם מושתתת תפיסת סארטר את מצב האדם. החלק השני יעסוק בחיבור שכתב סארטר על בודלר, שהוא, כאמור, חיבורו הרומנטי ביותר בעיני, ובו ייחשפו היסודות הרומנטיים שעליהם מושתתת תפיסת סארטר את המחבר. כפי שתפיסתו את מצב האדם הושתתה על היסודות והרוח הרומנטיים שבמחשבתו, כך גם תפיסתו את המחבר היא ברוח התפיסה הרומנטית.

שתי הערות אחרונות לגבי מתודת המחקר, ציטוטים ותרגומים: המתודה של ספר זה היא אנליזה של הטקסטים של סארטר המוקדם, ומטרתה לחשוף את היסודות הרומנטיים הנמצאים במחשבתו, וכן אנליזה של האופן שבו השתתפו יסודות אלה בבניית הפילוסופיה האקזיסטנציאליסטית שלו. חשיפת היסודות הרומנטיים במחשבתו של סארטר תלווה בציטוטים ובהפניות לכתבים של הוגים רומנטיים

23 ז'אן-פול סארטר, הספרות מה היא?, תרגמה אליה גילדין, דביר, אור-יהודה, 2007, עמ' 42.

24 שם, עמ' 35.

25 Rhiannon Goldthorpe, *Sartre: Literature and Theory*, Cambridge University Press, Cambridge, 1984, p. 184

שבהם מופיעים רעיונות אלה. המטרה של ציטוטים אלה אינה לטעון שאלה ההוגים הספציפיים שהשפיעו על מחשבתו סארטר, אלא להמחיש ולחזק את הטענה שהרעיונות שאצביע עליהם הם רומנטיים. חשוב להדגיש שספר זה אינו מחקר ביוגרפי-פסיכולוגי, ומטרתו אינה לחקור כיצד תפס סארטר את עצמו, האם ראה את עצמו כרומנטיקן או שלא (למיטב ידיעתי, סארטר לא טען שהוא רומנטיקן, ואין שום סיבה לחשוב שראה את עצמו ככזה, אף על פי שישנם יסודות רומנטיים רבים במחשבתו, כפי שאראה להלן). לאורך הספר אשתמש בעדויות של סארטר לגבי הפילוסופיה שלו וחייו האישיים, משום שבעדויות שכאלה יש לפעמים ערך רב עבור חוקר המנסה לפרש את הטקסטים של סארטר. אולם המטרה של הספר היא, כאמור, לפרש את הטקסטים של סארטר ולחשוף מתוכם את היסודות הרומנטיים במחשבתו.

הסבר לגבי הפניות, ציטוטים ותרגומים: בטקסטים שתורגמו לעברית, ושתרגומם נמצא בהישג ידי, ההפניות הן לתרגום העברי והציטוטים הם מהתרגום העברי, למעט מקרים שבהם מצאתי לנכון לשנות את התרגום. הנימוק לשינוי התרגום מופיע לצד התרגום שלי. במקרים שבהם לא תורגם הטקסט לעברית, או שהתרגום לא היה בהישג ידי, ההפניות הן לטקסט בשפת המקור, והציטוטים הם תרגומים שלי.